

Дата: 05.04.2022

Урок № 33

Тема: Михайло Коцюбинський.

«Гармонійний талант художника і громадянина» (С. Єфремов). Життя і творчість, гуманізм світогляду.

Мета: розповісти про життєвий і творчий шлях письменника як одного з найталановитіших в українській літературі, розкрити світоглядні позиції як українського митця-патріота й гуманіста; допомогти усвідомити, що оптимізм і життєствердження — важливі духовні цінності буття людини; викликати інтерес до творчості письменника; виховувати любов до життя.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: портрет М. Коцюбинського, фотовиставка «Життя і творчість М. Коцюбинського», виставка творів М. Коцюбинського.

Людську любов, і радощі, й жалі,

І совість, що губилась на землі,—

І серце взяв, у світ поніс з собою.

А. Малишко, «Коцюбинський»

Щось сильно тягне мене до літературної праці —

і літературі я відданий цілою душею. М. Коцюбинський

Матеріали до уроку:

Михайло Коцюбинський (1864 — 1913)

Людина —
найцікавіше для нас явище тому, що вона змінюється,
ховає в собі всякі несподіванки,
не задовольняється жодною формою щастя

М. Коцюбинський

Усі, хто мав щастя зустрітися з Михайлом Коцюбинським, в один **голос** відзначали його щире, добре серце, яке випромінювало любов до людей. літературознавець Михайло Мочульський зауважував, що славетний письменник ніби й був створений для того, щоб його любили. У стосунках з **людьми** завжди був милим, привітним, делікатним. Зовнішнім виглядом, манерою триматися «являв собою тип **європейця** в повному значенні цього слова...

дата	подія
17 вересня 1864 р. в	народився у сім'ї дрібного службовця.

м. Вінниці	
.	Початкову освіту Михайло здобув удома.
З 1875 р	навчався спочатку в останньому класі Барської початкової школи
	згодом упродовж п'яти років — у Шаргородському духовному училищі
(1882— 1892)	Упродовж десяти років Коцюбинський займається репетиторством у сім'ях чиновників у Вінниці та в навколишніх селах, зокрема в с. Лопатинці Ямпільського повіту. З місцевими селянами поводився як рівний з рівними, завжди розмовляв з ними українською мовою. У цей час він підтримував зв'язки з членами підпільних народницьких організацій, які діяли в Кам'янці-Подільському та Немирові. Надаючи художньому слову великого суспільного значення, Коцюбинський у середині 80-х років пише оповідання «Андрій Соловійко, або Вченіє світ, а невченіє тьма», «Дядько та тітка», позначені оголеною тенденційністю та публіцистичною прямолінійністю.
у 1890 р	у львівському журналі «Дзвінок» побачив світ його вірш «Наша хатка».
	А через рік з'являються дитячі оповідання «Харитя», «Ялинка», що засвідчили народження нового письменника.
З 1892 р	Коцюбинський працює у філоксерній партії, яка вела боротьбу з виноградними шкідниками у молдавських селах. Тут він входить до нелегального політичнокультурного товариства «Братство тарасівців», очоленого Віталієм Боровиком. У своїй програмі «тарасівці» обвинувачували царизм за політику асиміляції народів, нищення націй, висували ідею українського національного відродження. Члени товариства закликали порушувати питання «права вкраїнської нації» «скрізь, де тільки можливо», зокрема й у літературі. До «Братства тарасівців» входили такі відомі українські письменники і громадські діячі, як Борис Грінченко, Володимир Самійленко. Ідеї «Братства» відбилися в казці Михайла Коцюбинського «Хо». Праця письменника у Молдові, а потім і в Криму збагатила його свіжими враженнями, що позначилося на розширенні тематики його творчості. Він пише оповідання з життя молдаван («Для загального добра», «Пекоптьор», «Відьма») та кримських татар («В путях шайтана», «На камені», «Під мінаретами»).
з 1898 р	Відпрацювавши рік в житомирській газеті «Волинь», Коцюбинський з 1898 р. оселився у Чернігові, влаштувавшись у земській управі,
з 1900 до 1911 р.	працював у статистичному бюро губернського земства. Починається новий період у творчій і громадській діяльності письменника. Разом з Миколою Чернявським він розсилає звернення до українських письменників із закликами опрацювати не тільки селянські, а й філософські, історичні теми, шукати нові художні прийоми зображення життя в усіх його складностях і суперечностях. Щопонеділка вечорами в будинку Коцюбинських збиралися чернігівські інтелігенти — письменники Борис Грінченко з дружиною Марією Загірною, Микола Чернявський, Михайло Могілянський, Володимир Самійленко,

	Микола Вороний, Григорій Коваленко, художник Михайло Жук, вчителі, лікарі. Тут жваво обговорювалися пекучі громадські питання, аналізувалися твори
в 1903 р	Коцюбинський як член Чернігівської губернської ученої архівної комісії побував у Полтаві на святі відкриття в 1903 р. пам'ятника Іванові Котляревському. Там зустрівся з Панасом Мирним, Михайлом Старицьким, Лесею Українкою, Василем Стефаником, Оленою Пчілкою. Його твори друкуються в журналах, з 1899 р. у Львові починає виходити їх зібрання (закінчене сьомим томом у 1913 р.). Кращі новели перекладаються російською, польською, німецькою, італійською, іспанською, норвезькою, угорською мовами.
1905 р.	Багато вражень дала письменникові подорож 1905 р. до країн Центральної та Західної Європи — Австро-Угорщини, Німеччини, Італії, Швейцарії. Повернувшись додому, він бере активну участь у громадських акціях, обурюється крутіською політикою царизму. Обраний головою чернігівської «Просвіти», Коцюбинський використовує легальні форми для пропаганди ідей боротьби проти реакції, організовує шевченківський вечір, виступає з рефератом про Івана Франка. Його оповідання, новели, повість «Гаїа тоғлапа», написані у 1906 — 1912 рр., відбивають події наростання революційних виступів народу та їх поразки
в 1909 — 1912 рр.)	Останні роки життя Коцюбинського позначені приятелюванням з Максимом Горьким. Він познайомився з ним в Італії, куди тричі приїжджав на лікування. Жив на віллі російського письменника на острові Капрі, мав з ним майже щоденні зустрічі, розмови на літературно-мистецькі теми. Польський поет Леопольд Стафф з щирою теплотою згадував українського письменника, з яким познайомився на Капрі. Коцюбинський із захопленням говорив про Італію, яка дала людству Данте і Петрарку, Мікеланджело і Леонардо да Вінчі. Його особливо цікавила тоді творчість скандинавських письменників Генріка Ібсена, Арне Евенсена Гарборга, Кнута Гам-суна, Йонаса Лі.
влітку 1910 р. з Італії	Повертаючись влітку 1910 р. з Італії, Коцюбинський заїхав у карпатське село Криворівню, зупинився в ньому на два тижні, вивчаючи побут, звичаї, мову, фольклор гуцулів. Цей край видався йому якимось казковим куточком, де все — від мальовничої природи до первозданного побуту мешканців гір — захоплювало у чарівний полон. Задумавши написати твір про карпатських горян, Коцюбинський уважно студіює п'ять томів фольклорно-етнографічного дослідження Володимира Шухевича «Гуцульщина», зібрані Володимиром Гнатюком «Народні оповідання про опришків», перечитує твори Юрія Федьковича.
Влітку 1911 р	він вдруге відвідує Гуцульщину, піднімається в гори до пастухів, вивчає життя селян. Ці спостереження і враження було покладено в основу повісті «Тіні забутих предків»
Влітку 1912 р.	Коцюбинський з сином Юрком знову відвідує Гуцульщину, маючи намір

	зібрати матеріал для другого твору з життя горян, та хвороба порушила плани.
жовтень 1912 — січень 1913 р.)	Повернувся з Карпат зовсім немічним. Кілька місяців письменник лікується в університетській клініці проф. Василя Образцова в Києві, та медицина була безсилою.
25 квітня 1913 р.	Не стало письменника 25 квітня 1913 р. Поховано його в Чернігові на Болдиній горі, в гаю Троїцького монастиря, улюбленому місці відпочинку за життя. «Як тут гарно,— говорив Коцюбинський своєму приятелеві художникові Михайлові Жуку.— Якби помер, то кращого місця і не треба для вічного спочинку». Це його бажання було виконане.

2. Огляд творчості. Жанр новели у творчості М. Коцюбинського

Невипадково М. Коцюбинського називають «великим Сонцепоклонником». Уся творчість письменника наснажена сонячним оптимізмом, вірою у високе призначення людини. Як талановитий новатор, він звертався до різних жанрів літератури.

Учні складають таблицю, слухаючи вчителя та виступи учнів.

Жанри	Стиль	Назви твору
Дитячі оповідання		«Харитя», «Ялинка», «Маленький грішник»
Казки		«Хо»
Оповідання для дорослих новели		«П'ятититомник», «Для загального добра», «Дорогою ціною», «Сміх», «Persona grata», «Вдорозі», «Sntermezzo», «Сон»
Етюди		«На камені», «Лялечка», «Цвіт яблуні», «Невідомий»
Повісті		«Fata morgana», «Тіні забутих предків»
Нариси		«Хвала життю», «В путях шайтана»
Цикл мініатюр		«На острові»
Поезія в прозі		«Пам'ять душі»

Стиль М. Коцюбинського досліджувало багато знавців літератури. Він відрізняється від художніх почерків багатьох письменників. Митець керується власною інтуїцією, сутність буття досягає за допомогою уяви й тих відчуттів, що перебувають поза сферами раціонального, зосереджується на індивідуальності, її внутрішньому світові. Об'єктом зображення стає не світ, а суб'єктивні враження від нього.

Цікавим є літературознавчі міркування сучасного відомого письменника Валерія Шевчука, який простежує рух творчості Михайла Коцюбинського від «етнографічно-реалістичного письма» до «письма метафоричного, імпресіоністичного і психологічного». У реалістичній манері написані оповідання «Харитя», «Ялинка», «П'ятизлотник», «Для загального добра», «Дорогою ціною». Але вже в змісті цих творів є тонке проникнення в психологію героя, рельєфні малюнки природи, її одухотворення, хоч стиль нагадує оповідну манеру І. Нечуя-Левицького і плавну течію мови Панаса Мирного.

Валерій Шевчук пише, що докорінно змінилася манера письма М. Коцюбинського в 1900–1902 рр., коли, за визначенням академіка Єфремова, письменник знаходить сам себе і стає тим незрівняним Коцюбинським, яким ми його знаємо, тобто утверджує свій «сонячний імпресіонізм».

2. Слово викладача

Новела — невеликий розповідний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним закінченням.

Ознаки:

- глибокий психологізм;
- лаконізм;
- несподівана кінцівка.

Розгляд окремих новел М. Коцюбинського (виступи учнів з повідомленнями про зміст твору, висловлюють свою думку про нього, визначають, які ідеали утверджує М. Коцюбинський у новелах, образах, які мистецькі позиції обстоює.)

«Лялечка», «Цвіт яблуні», «Сміх», «В дорозі», «Хо»

Справді, у новелі Коцюбинського **«Лялечка»** (1901) через розкриття внутрішнього світу земської вчительки Раїси Левицької висвітлено ідейний крах народницької теорії «малих діл». Дочка убогого сільського дяка, вихованка духовної школи, Раїса пройнялася такою любов'ю «до нещасного народу», що готова «була вмерти для нього», але, зустрівшись у селі не з «народом», а з «мужиками», передумала і залишилася жити. Спочатку не мирилася з втручанням пода в шкільні справи, згодом вона повністю попала під його вплив, стала «лялечкою», заплутавшись у сітях «павука». Водночас образ лялечки передає й драматичну самотність героїні, яка ладна пожертвувати всім заради **сімейного** затишку.

У новелі **«На камені»** (1902), в якій йдеться про трагічну долю кримської татарки Фатьми, що, не змирившись з хатнім деспотизмом, насаджуваним патріархальними звичаями, залишає осоружного чоловіка і закінчує життя самогубством, вражають не тільки глибокий психологізм, а й майстерність використання імпресіоністичної поетики. Коцюбинський назвав свій твір «аквареллю», підкресливши його спорідненість із малярськими творами. В ньому справді впадають в око м'якість у передачі кольорів напівекзотичної для українського читача кримської природи, мальовнича образність картини татарського села, навколишніх гір, неспокоїного хвилювання моря.

Наприклад, аналіз учнями казки **«Хо»** може бути таким.

Казка **«Хо»** (1894) дає можливість глибше зрозуміти ідейнохудожні пошуки М. Коцюбинського в період перебування в «Братстві тарасівців», коли «молоді українці» різко виступили проти українофілів, котрі не стільки діяли, як говорили. Композиційно твір складається з кількох майже самостійних частин з окремим сюжетом, образами, конфліктом. Об'єднує їх казковий образ Хо, що символізує переляк людей, які не наважуються сміливо подивитися в очі часто ними ж перебільшуваній небезпеці. Такою є панна Ярина Дольська, яка під впливом прочитаних книжок запалилася любов'ю до знедолених, але, уявивши своє життя серед селян, усього за три дні відмовилася від «мрії» і подала руку женихові-дідичу.

Грав в «українство» й урядовець Макар Іванович Літко. Але коли виникла потреба відвезти вінок на могилу померлого українського письменника, перелякався й відмовився. Він аж «заслаб від страху».

На противагу лібералам письменник виводить в останньому розділі молодих інтелігентів — письменника, лікаря, хлібороба, учителя, які мужньо виступили на захист народних інтересів.

У творі є слова, які є ключовими не тільки для аналізу казки, розуміння переконань автора. Вона актуально звучать і сьогодні.

«Будьмо передусім скрізь українцями — чи то в своїй хаті, чи в чужій, чи то в своєму краї, чи на чужині. Хай мова наша не буде мовою, якою звертаються лиш до челяді... Хай вона бринить і розгортається в нашій родині, у наших зносинах товариських, громадських, у літературі — скрізь, де нам не заціплено... Не попускаймо собі навіть у дрібничках... Несімо прапор справи нашої в дужих руках, а будьмо консеквентними, не відділяймо слова від діла... Не жахаймось, що діло те таке важке, таке важке... Робім, що можемо: на яку б дорогу не ступили ми — йдім сміливо, пам'ятаючи, що всі дороги провадять до Рима... А поки що нам треба праці, праці, праці».

Словникова робота

Консеквентний — послідовний.

5. Слово викладача

Одним із останніх творів письменника стала новела «Хвала життю». Писав він її незадовго до смерті, коли хвороба забирала останні краплі здоров'я. Та незважаючи на це, твір пройнятий пафосом торжества життя, яке постійно відроджується у всій красі. Такий закон природи. В основі твору лежить розповідь про агаву — рослину, яка живе доти, поки не зацвіте. «Вона цвіте, щоб умерти, і умирає, щоб цвісти». **Агава** пробивається крізь каміння й першою вітає схід сонця. «Одчиняючи вранці вікно, я раз у раз бачу ряд цвітучих агав. Стоять струнки і високі, з вінцем смерті на чолі, й вітають далеке море. «Ave, more, morituri te salutant!» (Живи, море, ті, що йдуть на смерть, вітають тебе).

Подібно до змальованої письменником квітки, він усотував силу із серця різної землі, рідної культури, пробивався крізь матеріальні нестатки, канцелярську роботу, хвороби, переслідування. Його талант розквітнув таємничою квіткою агави і таким ніжним і рідним цвітом яблуні.

V. Закріплення

Зачитування тез, записаних протягом уроку, їх коментар.

VI. Підбиття підсумків

1. Прокоментувати епіграф уроку

2. Запитання

- Які вислови видатних людей чи самого М. Коцюбинського можна взяти за лейтмотив уроку? Обґрунтуйте.
- У розглянутих творах на першому плані зовнішнє життя, події чи внутрішнє, тобто «життя» душі й серця?

VII. Рефлексивно-оцінювальний етап

1. Рефлексія «М. Коцюбинський — аристократ Духу, інтелігент високої проби, талановитий письменник»

2. Самооцінка власної діяльності

VIII. Домашнє завдання

1. Опрацювати матеріал підручника, зіставити з почутим на уроці.
2. Прочитати новелу «Intermezzo».

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

y.levchuk2976@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.